

Η ΓΝΩΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ ΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

ΤΟΥ ΣΠΥΡΟΥ ΜΑΝΟΥΣΣΗΛΗ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΑΝΕΤΑΣ

Η συμβιωτική περιπέτεια

Η καταγωγή της γεωργίας και της κτηνοτροφίας, και οι βιολογικές και κοινωνικές τους συνέπειες
 Σελ. 312, Εκδόσεις «ΠΕΚ»

ΜΕ ΤΑ ΤΡΙΑ προηγούμενα και ομολογούμενως πολύ επιτυχημένα βιβλία του, «Τί θα έβλεπε η Αλίκη στη χώρα των φυτών», «Περί φυτών αφηγήματα» και «Η ζωή σήμερα, άλλοτε, αλλού και στο μέλλον», που κυκλοφορούν από τις Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, ο πανεπιστημιακός δάσκαλος και συγγραφέας Γιάννης Μανέτας έχει δείξει ότι η επιστημονικά ακριβής σκέψη μπορεί κάλλιστα να είναι όχι μόνο πολιτισμικά διαφωτιστική αλλά και ιδιαίτερα γοητευτική για το ευρύ αναγνωστικό κοινό. Κάτι που ισχύει και για το τελευταίο βιβλίο του με τίτλο «Η συμβιωτική περιπέτεια», που μόλις κυκλοφόρησε.

Σε αυτό το βιβλίο ο συγγραφέας αποφάσισε να διερευνήσει τι επέβαλε σε κάποιους παλαιολιθικούς ανθρώπους να εγκαταλείψουν τη μέχρι τότε ελεύθερη νομαδική ζωή τους και να υιοθετήσουν την πολύ πιο περιοριστική εδραία ζωή που συνεπάγεται η εξημέρωση λίγων μόνο ζώων και η καλλιέργεια ορισμένων φυτών.

Αραγε η εξάπλωση αυτών των νέων τρόπων παραγωγής τροφής υπήρξε απρόσκοπτη ή ήταν επώδυνη και βασανιστική και πώς επηρέασε τη μετέπειτα βιολογική, κοινωνική και πολιτισμική εξέλιξη των ανθρώπων; Πόσο φυσική ή αναπόφευκτη ήταν τελικά αυτή η καινοφανής διατροφική στρατηγική και πώς η επιπόνητη γεωργία και της κτηνοτροφίας επηρέασε την εξέλιξη όχι μόνο του είδους μας, αλλά και της ζωής συνολικά στον πλανήτη Γη;

Όσοι θεωρούν ότι αυτή η κοσμοϊστορική αλλαγή ήταν προφανής, αναγκαία ή και αναπόφευκτη λόγω της νοημοσύνης των ανθρώπων, θα εκπλαγούν διαβάζοντας σε αυτό το βιβλίο τα διαφορετικά και επιστημονικά

ΑΝΟΙΞΙΑΤΙΚΕΣ ΒΙΒΛΙΟΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Με κριτήριο την επιστημονική τους αξία αλλά και το ευρύτερο γνωστικό ενδιαφέρον τους, προτείνουμε για την άνοιξη δύο νέους τίτλους βιβλίων

Ο Γιάννης Μανέτας και το βιβλίο του «Η συμβιωτική περιπέτεια»

τεκμηριωμένα επιχειρήματα εναντίον των ανθρωποκεντρικών μυθευμάτων περί της συνεχούς «προόδου» από τη Νεολιθική Επανάσταση μέχρι σήμερα. Γιατί, όπως υποστηρίζει ο συγγραφέας, το άλμα της Νεολιθικής Επανάστασης, πριν από 12.000 χρόνια, ήταν τεράστιο και άλλαξε τα πάντα πάνω στη Γη προς το χειρότερο.

Πράγματι, για να αναδείξουν την αποφασιστική σημασία που είχε για το σύνολο της πλανητικής ζωής η υιοθέτηση από τον άνθρωπο της γεωργίας και της κτηνοτροφίας, οι γεωλόγοι ονόμασαν αυτή την περίοδο

«Ολόκαινο» και οι αρχαιολόγοι «Νεολιθική Επανάσταση». Εκτοτε τα πράγματα άρχισαν να αλλάζουν ραγδαία επειδή πρώτη φορά στην ιστορία του πλανήτη ένα και μόνο ζωικό είδος, ο Homo Sapiens, αναγορεύτηκε κυρίαρχος παίκτης.

Όμως, η μαζική υιοθέτηση της εξημέρωσης των ζώων και των φυτών δεν άλλαξε μόνο το πώς οι άνθρωποι εξασφαλίζουν την τροφή τους, αλλά επηρέασε το σύνολο της ύπαρξής τους: άλλαξε τη βιολογία, την υγεία, τον τρόπο ζωής και της σκέψης τους, τις κοινωνικές σχέσεις, τα κοσμοθεωρητικά συστήματα και τελικά το σύνολο της συμπεριφοράς τους.

Και η μεγαλύτερη αρετή του «Η συμβιωτική περιπέτεια» είναι ότι αναδεικνύει τις αρνητικές συνέπειες που προέκυψαν όταν ο παλαιολιθικός άνθρωπος αντικατέστησε το κυνήγι με την κτηνοτροφία, τη συλλογή τροφής από τη φύση με τη γεωργία και τη νομαδική

Ο Γιάννης Μανέτας γεννήθηκε στην Αθήνα το 1947. Σπούδασε Φυσιολογία και Γεωγραφία στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας και απέκτησε τον τίτλο του διδάκτορα Βιολογίας Επιστημών από το Πανεπιστήμιο της Πάτρας το 1976, όπου και εργάστηκε και δίδαξε από το 1978 έως το 2014. Επίσης έχει εργαστεί ερευνητικά στον Πειραματικό Σταθμό «Abisco» της Λαπωνίας και στα Πανεπιστήμια Stirling (Σκωτία), Göteborg (Σουηδία), Essen και Karlsruhe (Γερμανία)

ζωή με την εδραία διαβίωση σε πόλεις. Αλλαγές που, από τη νεολιθική εποχή μέχρι σήμερα, οδήγησαν στην υποχώρηση του εξισωτικού, της αλληλεγγύης και του συνεργατικού παλαιολιθικού ήθους, επιβάλλοντας τη σταδιακή εμφάνιση των ανταγωνιστικών κοινωνιών και την έκδηλη ανισότητα μεταξύ των ανθρώπων.

Καταφεύγοντας σε αυτό το βιβλίο στις πιο πρόσφατες παλιοντολογικές και ανθρωπολογικές ανακαλύψεις, ο Γιάννης Μανέτας καταφέρει να αποκαλύψει την αμοιβαία συμβιωτική σχέση του ανθρώπινου είδους με τα άλλα είδη ζωής και τον πλανήτη. Μια σχέση που, μοιρολόι ήταν εκ φύσεως αμφίδρομη και περίπλοκη, έγινε σταδιακά εντελώς αφύσικη και πρόσφατα πιο καταστροφική τόσο για τους ανθρώπους όσο και για τους άλλους οργανισμούς, που προσπαθούν να επιβιώσουν στο νέο πλανητικό οικοσύστημα που τους επιβάλαμε.

Τα δύο βιβλία που επιλέξαμε να παρουσιάσουμε είναι το «Η συμβιωτική περιπέτεια. Η καταγωγή της γεωργίας και της κτηνοτροφίας, και οι βιολογικές και κοινωνικές τους συνέπειες» του Γιάννη Μανέτα, που μόλις κυκλοφόρησε από τις Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης. Και το πολυσυζητημένο βιβλίο του Βρετανού ανθρωπολόγου Alfred Gell «Τέχνη και δράση. Μια ανθρωπολογική θεωρία», που κυκλοφορεί πλέον στα ελληνικά χάρη στο **Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης**

Μέσο: Η ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ_ΝΗΣΙΔΕΣ
 Ημ. Έκδοσης: . . 22/04/2023 Ημ. Αποδελτίωσης: . . 22/04/2023
 Σελίδα: 37

ALFRED GELL

Τέχνη και δράση

Μια ανθρωπολογική θεωρία

Μετάφραση: Πελαγία Μαρκέτου
 Επιμέλεια: Παναγιώτης Πανόπουλος,
 Ελπίδα Ρίκου

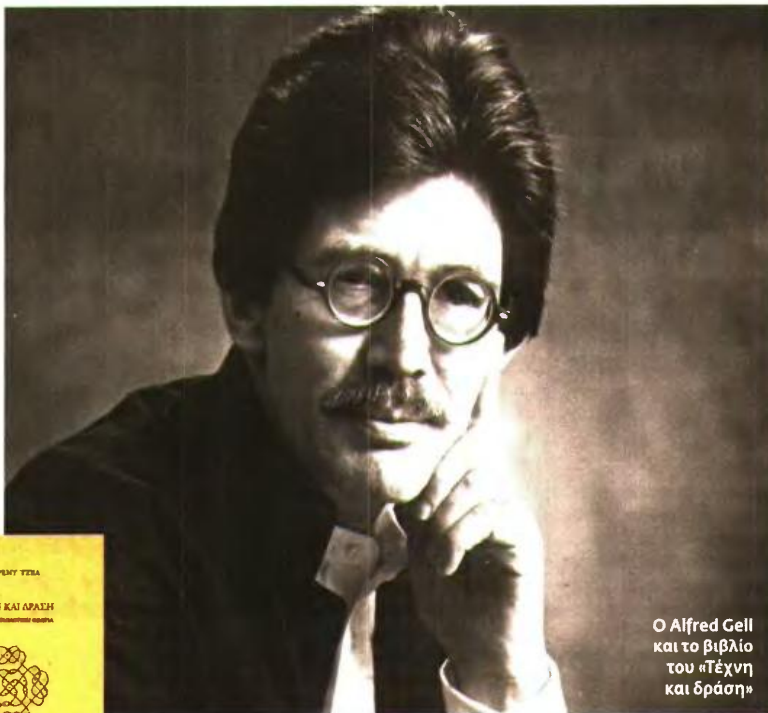
Σελ. 427, Εκδόσεις MIET

Η ΚΟΙΝΟΤΟΠΗ αλλά ευρέως δι-
 αδεδομένη εικόνα της τέχνης ως
 απόκοσμης και σχεδόν υπερφυσι-
 κής δραστηριότητας του ανθρώπι-
 νου «πνεύματος» ήταν -και εξακο-
 λουθεί να είναι- το βασικό εμπόδιο
 για την κατανόηση των πραγματι-
 κών ιστορικών-κοινωνικών και των
 ανθρωπολογικών-ψυχολογικών
 προϋποθέσεων της τέχνης ως πα-
 νανθρώπινης αισθητικής εμπειρί-
 ας της ομορφιάς. Γεγονός που επι-
 βεβαιώνεται από πλήθος
 ερευνών σχετικά με τις αν-
 θρωπολογικές, τις ιστορι-
 κές και πιο πρόσφατα τις
 νευρο-ψυχολογικές προ-
 ϋποθέσεις των λεγόμενων
 «καλών τεχνών».

Πράγματι, από τις
 σχετικές παλαιοντολο-
 γικές και ανθρωπολογι-
 κές έρευνες προκύπτει
 ότι πολύ πριν επινοηθεί
 ο γραπτός λόγος, οι πρώ-
 τιοι νοήμονες κάτοικοι του
 πλανήτη, δηλαδή οι δίην «πρω-
 τόγονες» ανθρώπινες κοινότητες,
 χρησιμοποιούσαν συστηματικά δι-
 αφορητικά καλλιτεχνήματα -από
 τις εντυπωσιακές σπηλαιογραφί-
 ες μέχρι τα ευρήματα των πρώτων
 τεχνιμάτων- ως εργαλεία επικοι-
 νωνίας και ως πρακτικές κοινω-
 νικοποίησης. Ομως, και οι επιτόπιες
 ανθρωπολογικές έρευνες των λε-
 γόμενων πρωτόγονων πληθυσμών
 που ζουν σήμερα, έδειξαν ότι και αυ-
 τοί εκφράζουν πάντα τις κοινωνικές
 τους σχέσεις και τη δημιουργικότη-
 τά τους μέσω της αυθαίρετα επονο-
 μαζόμενης «πρωτόγονης» τέχνης.

Τι κρύβεται, άραγε, πίσω από αυ-
 τή τη διαχρονική και πανανθρώπινη
 σαγηνευτική δύναμη της τέχνης; Σε
 αυτό το βιβλίο ο πρωτοπόρος Βρε-
 τανός ανθρωπολόγος Άλφρεντ Τζελ
 (Alfred Gell, 1945-1997) θα προτεί-
 νει μια πρωτότυπη και ανατρεπτι-
 κή θεωρητική προσέγγιση, η οποία
 διαφοροποιείται ριζικά από τις κα-
 θιερωμένες ανθρωπολογικές ερμη-
 νείες της τέχνης. Μέχρι τα τέλη του
 εικοστού αιώνα, όπως διαπίστωσε
 ο Τζελ, σχεδόν οι πάντες θεωρού-
 σαν βέβαιο ότι τόσο οι καλλιτεχνι-
 κές πρακτικές όσο και οι αισθητικές
 προτιμήσεις των ανθρώπων είναι
 συμβολικές και υποκειμενικές.

Η παραδοχή, ωστόσο, ότι η δημι-
 ουργία της τέχνης και η ανθρώπινη
 αισθητική αποτελούν ένα καθαρά

Ο Alfred Gell και το βιβλίο του «Τέχνη και δράση»

υποκειμενικό ζή-
 τημα, έχει δύο πολύ
 αρνητικές συνέπει-
 ες για την κατανό-

ηση της διαχρονικής λειτουργίας
 της τέχνης στις ανθρώπινες κοι-
 νότητες: μας επιβάλλει να αποδεχτούμε
 ότι κάθε αισθητική εμπειρία και κά-
 θε καλλιτεχνική δημιουργία είναι,
 εν πολλοίς, τα τυχαία προϊόντα της
 έμπνευσης ή της «επιφοίτησης» ή,

εναλλακτικά, ότι καθορίζονται απο-
 κλειστικά και μόνο από εξωγενείς
 -εξίσου τυχαίους- ιστορικούς-πο-
 λιτισμικούς παράγοντες.

Η πρωτοτυπία του βιβλίου «Τέχνη
 και δράση» (τίτλος πρωτοτύπου Art
 and Agency: An Anthropological
 Theory) είναι ότι σε αυτό τεκμηρι-
 νώνεται πρώτη φορά με πλήθος αν-
 θρωπολογικών ευρημάτων το γιατί
 οι παραδοσιακές αισθητικές θεωρί-

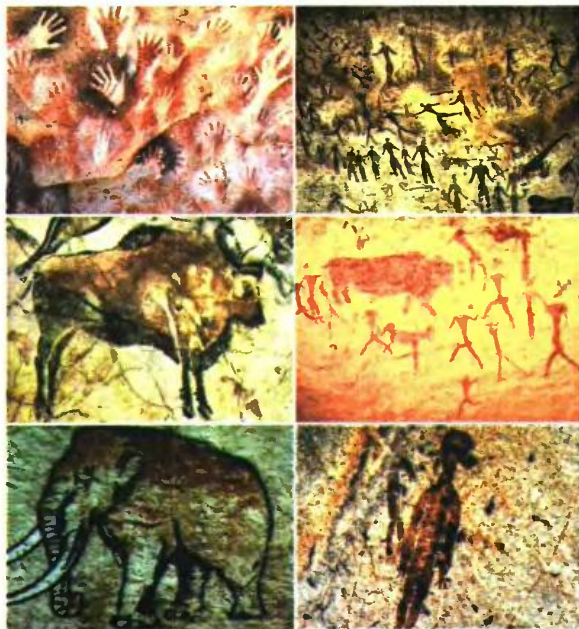
ες υιοθέτησαν μια παθητική-συμ-
 βολική και τελικά υπεροπτική στά-
 ση απέναντι στα έργα τέχνης, ενώ
 εδώ οι τέχνες περιγράφονται ως
 μια ενεργητική μορφή ανθρώπινης
 δράσης. Και σύμφωνα με την ανα-
 τρεπτική προσέγγιση του Άλφρεντ
 Τζελ, οι άνθρωποι και τα καλλιτε-
 χνικά αντικείμενα αλληλεπιδρούν
 και συγχωνεύονται δημιουργικά.
 Γεγονός που εξηγεί το γιατί όλα τα
 έργα τέχνης μπορούν, αφενός, να
 εκφράζουν περίπλοκες προθετικό-
 τητες και, αφετέρου, να διαμεσολα-
 βούν σε κάθε σημαντική κοινωνική
 δράση των ανθρώπων.

Και για να τεκμηριώσει αυτή την
 πρωτοποριακή και ιδιαίτερα προ-
 κλητική άποψή του, ο Τζελ εκθέτει
 σε αυτό το βιβλίο, όχι μόνο τις ιδιαι-
 τερες ανθρωπολογικές ή εθνογρα-
 φικές πτυχές, αλλά και την παναν-
 θρώπινη ψυχολογική-γνωσιακή
 λειτουργία των διακοσμικών σχε-
 δίων με μοτίβα, καθώς και την κοι-
 νωνική δράση της τέχνης στις θρη-
 σκευτικές πρακτικές, όπως είναι
 π.χ. η δαίμονοληψία, ή την ειδωλο-
 λατρία, όχι μόνο στις «πρωτόγονες»
 αλλά και στις χριστιανικές εκκλησι-
 αστικές τελετές.

Το βιβλίο «Τέχνη και δράση» ολο-
 κληρώθηκε τον Ιανουάριο του 1997,
 λίγο πριν από τον πρόωγο θάνατο
 του συγγραφέα από καρκίνο σε ηλι-
 κία 52 ετών. Πέρα από την εθνογρα-
 φική οξυδέρκεια, την ανθρωπολο-
 γική πρωτοτυπία και τη θεωρητική
 καινοτομία του, αυτό το έργο ωριμό-
 τητας του Τζελ χαρακτηρίζεται από
 τη διεπιστημονικότητα και τον γνω-
 σιακό εκλεκτισμό μιας ιδιοφυούς
 και συχνά αναπάντεχης επιχειρη-
 ματολογίας, η οποία θεμελιώνεται
 σε απρόσμενους νοητικούς συσχε-
 τισμούς, σε εντυπωσιακές ανθρω-
 πολογικές γενικεύσεις και σε οι-
 κομικτικές εμπειρίες θεωρητικές
 συνθέσεις.

Πράγματι, η περίπλοκη επιχειρη-
 ματολογία που αναπτύσσει ο Τζελ
 σε αυτό το βιβλίο, προκύπτει μέσα
 από τη συστηματική επεξεργασία
 και την ιδιαίτερω διαφωτιστική πα-
 ρουσίαση των κοινών θεωρητικών
 προβλημάτων, αλλά και των υπόρ-
 ρητων διεπιστημονικών διασυνδέ-
 σεων, που αποκάλυψαν οι έρευνες
 της σύγχρονης ανθρωπολογίας, της
 φιλοσοφίας, της γνωσιακής ψυχο-
 λογίας, της γλωσσολογίας και της
 σημειωτικής.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι η
 άριστα μεταφρασμένη και επιμε-
 λημένη ελληνική έκδοση αυτού του
 εντυπωσιακού βιβλίου εμπλουτίζε-
 ται από την κατατοπιστική εισαγω-
 γή των επιμελητών (των ανθρωπο-
 λόγων Παναγιώτη Πανόπουλου και
 Ελπίδας Ρίκου) και από το ποικίλο ει-
 κονογραφικό υλικό και τις εμβριθείς
 αναλύσεις έργων τέχνης.

i

Ο Alfred Gell (1945-1997) διδάξε Ανθρωπολογία στο London School of Economics and Political Science (LSE) και ήταν εταίρος της Βρετανικής Ακαδημίας. Θεωρείται κορυφαίος κοινωνικός ανθρωπολόγος, εκπαιδευτής από τον Edmund Leach και τον Raymond Firth και έκανε την επιτομία εργασία του στη Μελανησία και τη φυλετική ινδία